

Tjaša Laznik

URBANE ŠTUDIJE NA PODROČJU RUDARSTVA NA TUJIH TLEH: VLOGA ANTROPOLOGOV

IZVLEČEK

V članku se avtorica osredotoča na urbane študije na področju rudarstva. Pojasni načine antropološke vpetosti države, mednarodnih korporacij in avtohtonih skupnosti v polje rudarstva ter pojasni antropološko vlogo v diskurzih. V drugem delu članka se posveča skupinam, ki so le posredno povezane z rudarsko industrijo. Na tem mestu pokaže pomembnost antropološke pozornosti tudi tam, kjer vplivi rudarske industrije niso očitni.

KLJUČNE BESEDE: urbane študije, rudarstvo, država, korporacije, lokalne skupnosti, ženske.

Urban studies of mining in a foreign land: the role of anthropology

ABSTRACT

In this article, the author focuses on urban studies in the field of mining, explains ways of anthropological involvement in the field of mining from different angles (States, international corporations in indigenous local communities) and clarifies the role of anthropological discourses. In the second part of the article, the author devotes attention to a group which is only indirectly related to the mining industry. Here shows the importance of anthropological attention even where the effects of the mining industry are not obvious is shown.

KEYWORDS: urban studies, mining, states, corporations, local communities, women.

1 Uvod

Urbana antropologija je bila institucionalno vzpostavljena med letoma 1960 in 1970. Kot subdisciplina antropologije je konceptualno precej široka, pokriva različne tematike in ponuja različne usmeritve. Težko se spopademo z natančno definicijo »urbanega«. Antropologi so se že v preteklosti spraševali, kaj natančno lahko antropološke raziskave prispevajo k znanosti, česar ni že ponudila urbana sociologija (gl. npr. Susser 1982). Za razliko od urbane sociologije lahko antropologija ponudi analizo relacij med ljudmi v

urbanem okolju. Urbana sociologija se ukvarja s skupinami, ki se jih da statistično opisati in izmeriti. Predvsem v tem se kažejo potencial in dodana vrednost antropološkega raziskovanja ter uporaba antropoloških tehnik in metod pri raziskovanju urbanih okolij.

Ameriška tradicija urbane antropologije se je ob čikaški šoli razvila ob urbani sociologiji in iz nje. Preučevali so urbana okolja in koncentracije ljudi v getih, se ukvarjali s temami kot so rasa, emigracije in imigracije, soseske, četrti, stanovanjske soseske. Spet popolnoma drugačna je bila tradicija britanske, manchestrške šole, kjer so antropologi uporabljali klasične pristope antropološkega raziskovanja, ob čem je urbana antropologija parirala tudi drugim subdisciplinam antropologije. Britanska šola je poudarjala raziskovanje »eksotike« v nasprotju z ameriško tradicijo. Precej znane so raziskave britanskih raziskovalcev bakrenega pasu v Afriki, ki jih v antropologiji umeščamo med raziskave urbanega. Te so za današnjo obravnavo še posebej pomembne.

Sledeče pisanje ne zahaja v iskanje definicije urbanega. Naslanja se na obravnavo urbane antropologije, kot jo v obravnavo predlaga antropologinja Ida Susser (1982: 8): »Urbana antropologija je tista subdisciplina, ki se specifično ukvarja z razvojem in kontekstom socialnih relacij v industrijski družbi.« Antropologi so se pri obravnavi »urbanih« tem usmerili na več področij: analize revščine (gl. npr. Lewis 1966), migracije, »urbane vasi«, soseske, gete, brezposelnost, droge, sistem socialnih podpor idr. Ko so zaznali, da je predvsem delo oziroma njegovo pomanjkanje izrednega pomena v vsakdanjem življenju posameznikov, so se začeli osredotočati na delo kot koncept. Prevladoval je predvsem koncept »industrijskega dela«, ki je dobil velik pomen tudi v antropologiji. Ida Susser ravno zato v obravnavo predlaga teme, kot so migranti, manjšine, soseske, sorodstvo, družina, spol, industrijske relacije, korporacije, delovne migracije, socialna gibanja in relacije med razredi.

Članek se osredotoča na področje industrializacije, podrobneje na področje rudarstva, saj je to tema, kjer so bili antropologi na področju urbanih študij precej aktivni. V članku bi rada podala pregled vključevanja antropologov iz različnih zornih kotov na področje rudarstva in razloge za takšno ravnanje. Osredotočam se predvsem na odnose med korporacijami, lokalnimi skupnostmi in državnimi institucijami. Antropologija je na področju rudarstva ogromno naredila, antropologi pa so se v nekaterih primerih izkazali za nepogrešljive člene in odlične mediatorje v diskurzu med akterji. V drugem delu se članek ukvarja s problemskim sklopom urbanizacije v Zambiji, kjer prikaže vpliv rudarstva na posameznika in skupnost v bakrenem pasu, vpliv svetovne ekonomije na življenjsko kakovost življenja posameznikov in pomembnost antropološkega raziskovanja skupin, izvzetih iz težke industrije.

2 Ekspanzija rudarstva

Po letu 1980 naprej je potencirano nastajalo vedno več in več rudnikov na »zelenih območjih« odročnih območjih držav v razvoju (Howard 1988). Ta območja so nudila dom avtohtonim prebivalcem, ki jih je na njihovem ozemlju »zmotil« prihod velikih mednarodnih korporacij. Avtohtone skupnosti so mnogokrat postale osrednja točka v analiz in preučevani rudarskih skupnosti. V Združenih državah Amerike je bila leta 1982 ustanovljena delovna

skupina Working Group on Indigenous Populations. Pozneje so nastajala in se razvijala tudi vedno nova gibanja za pravice avtohtonih skupnosti in nevladne organizacije, ki so nastopale kot borke v iskanju pravic za avtohtone skupnosti (Pritchard 1998; Ali in Behrendt 2001).

Sprva so v diskusijah sodelovali le akterji iz državnih vrhov in rudarska podjetja. To sodelovanje je bilo od začetkov inkorporacije mednarodnih korporacij binarno (gl. npr. Howitt 1996), nekoliko kasneje pa so se v diskusije kot enakovredni partner in akter vključevale tudi lokalne avtohtone skupnosti, saj je imel prihod industrije na njihovo ozemlje tudi nanje velik vpliv (gl. npr. Vanclay in Bronstein 1995). Na tak način so prepoznavali različne interese akterjev v novem, tripartitnem sistemu.

»Močnejši glas« in pravice pri soodločanju pri velikih posegih v njihov življenjski prostor so lokalne skupnosti v vedno večji meri pridobivale ob zanimanju globalnih medijev, še več pa ob razvoju svetovnega spleta. Obveščanje javnosti, ki si je ob diskusijah ustvarjalo mnenje, je ustvarjalo okolja za interakcijo različnih argumentov (Markus 1995).

Antropologi so se z rudarstvom ukvarjali že pred tem (gl. npr. Godoy 1985), in sicer v smislu energetske in okoljske krize, saj so se širom po svetu skupnosti začele zavedati, da neobnovljivi energetski viri niso neskončni in da je industrijska rast zaradi tega omejena na določen rok.

Okoljska kriza, vpletanje lokalnih skupnosti in vpliv na socialne transformacije v okoliših avtohtonih skupnosti so se od osemdesetih let naprej še povečevali. Tisti čas velja za »energetski in rudninski bum«, saj so korporacije začele povečano izkopavati minerale in rudnine. Zlato je v tistih časih dosegalo rekordne cene, zato so marsikje povečali izkop. Obenem je povečana mehanizacija v različnih industrijah zahtevala vedno več energije. To je terjalo močan okoljski davek, imelo pa je tudi močan vpliv na avtohtone lokalne skupnosti, njihov življenjski prostor in vse vidike njihovega življenja.

Zanimanje antropologov za raziskave rudarske industrije se je povečalo. Antropologi so raziskovali z različnih zornih kotov, zaposlovali so se pri rudarskih podjetjih in v državnih institucijah, največkrat pa so ob nevladnih organizacijah nastopali kot zagovorniki interesov avtohtonih lokalnih skupnosti. V raziskavah so bile obravnavane različne tematike, od sporov in uporov (npr. Denoon 2000) do ekoloških katastrof na Papui Novi Gvineji (Banks in Ballard 1997, Kirsch 2002), izkoriščanja in kršenja človekovih pravic (Abrash 2002) idr. Raziskovalne naloge in poročila antropologov so se razlikovali tudi glede na obseg rudarjenja, ki ga je zajemala raziskava. O rudarjenju z manjšim obsegom sta pisala npr. Godoy (1985) in MacMillan (1995).

Rudarstvo vsekakor je industrija, kjer se križajo različni interesi, akterji pa vneto zagovarjajo svoja stališča. Lahko jih vodi ekonomski interes, interes za ohranjanje okolja, razvoj, pričakovanje »modernosti« in ekonomskih koristi. V vse te zgodbe so se antropologi vpletali na različne načine in iz različnih zornih kotov, kar je tudi rdeča nit sledečega besedila.

3 Antropologi in država

Ross (1999) je pisal o pomembni vlogi države v sektorju kot je rudarstvo. Po prihodu tujih velikih korporacij v državo, v kateri so pred prihodom poznali le rudarjenje v manjšem obsegu, država regulira njihov prihod, postavlja pogoje in vodi diskurz o vpetosti korporacije v okolje. V času pospešenih izkopavanj med letoma 1980 in 1990 so celo tako pomembne institucije kot sta Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad, spodbujala sprostitev pogojev za tuje investitorje v razvijajočih se državah (gl. npr. Sassen 2000). Spet drugi trdijo, da je poudarjanje vloge države večkrat pretirano (gl. npr. Hirst in Thompson 1995).

Pojavljala so se tudi vprašanja o regulaciji finančnih sredstev. Nekateri trdijo, da višji prihodki v državi lahko vodijo do oblikovanja »kratkovidne politike«, ki različnim interesnim skupinam dovoljuje, da v rudarstvu iščejo le »rente in izplačila« zase. Poleg tega poudarjajo, da lahko pritiski korporacij slabijo državne institucije, zato je sistem manj transparenten (gl. npr. Ross 1999). Switzer (2001) govori o problematičnosti rudarskega sektorja, saj gre za nadzor nad naravnimi viri in ozemlji. Gre predvsem za pravice v participaciji pri odločanju in delitvi koristi. Ponekod je prisotnost rudnega bogastva v državi celo podlaga za težnje po odcepitvi (primer Zaire in Papua Nova Gvineja – rudnik Bougainville).

Prisotnost rudnega bogastva v državi lahko vpliva na različne vidike gospodarjenja v državi. Ponekod lahko prisotnost rudarstva izraža negativno konotacijo za pomanjkanje razvoja v državi, močne tenzije znotraj države, lahko nastopa celo kot pojem, povezan s kršenjem človekovih pravic in konfliktov na nacionalni ravni (gl. npr. Auty 1993).

Prisotnost rudarstva izjemno močno vpliva tudi na druge ekonomske sektorje v državi. Zaradi okoljskih vplivov se kaže vpliv na agrikulturo in druge sektorje, povezane z naravo. Zaradi gibanja svetovnih cen rudnin se lahko pojavi slabše gospodarsko stanje v državi, kar pomembno vpliva tudi na druge ekonomske veje. Ker je kupna moč prebivalstva zmanjšana, se država pogloblja v revščino (gl. npr. študije bakrenega pasu). Paul W. K.Yankson (2010) je v članku o zlatokopih v Gani precej nazorno prikazal, kako se je v okraju Wassa v času povečanih izkopov povečala brezposelnost in poglobila revščina. Trdi, da se je to zgodilo delno zaradi izgube zemlje za obdelovanje delno pa zaradi zmanjšanih možnosti za delo in zaposlitev v drugih ekonomskih vejah v okraju.

Precej pomemben vidik države se kaže v zagotavljanju določenih storitev, kot so npr. izobraževanje, varstvo zdravja, ohranjanje pravic, razvoja. Rudarstvo ima tudi na to velik vpliv. John Burton (1998) piše o tem, da so razvojno vlogo v marsikateri regiji na Papui Novi Gvineji prevzeli tujci, saj je država obstajala le kot »koncept«. Razvojni potencial se je iz države prenašal na korporacije, ki so šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja začele razmišljati o zmanjševanju škodljivih družbenoekonomskih in okoljskih vplivov (gl. npr. Sarin in dr. 2006). In ravno na tem področju se je zaposlovalo in raziskovalo največ antropologov.

4 Antropologi in mednarodne korporacije

Wassa okraj v zahodni Gani, je dobra študija primera, kjer se zaradi zmanjševanja škodljivih družbenoekonomskih in okoljskih vplivov rudarjenja v nacionalno razvojno politiko vgrajevali koncept »alternativnih programov preživljanja« (ALP – Alternative Livelihood Programmes), ki je bil del »odgovornosti pravnih oseb« (CSR – Corporate Social Responsibility). Odgovornost pravnih oseb oziroma t.i. koncept CSR se je v devetdesetih letih izkazal za novodobno prakso korporacij ob pritiskih lokalnih skupnosti, nevladnih organizacij idr. Koncept CSR je antropologom posredno omogočal prisotnost ob diskusijah med akterji.

Od leta 1986 je okraj Wassa v Gani okraj pritegnil mnogo tujih podjetij s kapitalom za neposredno investiranje. Prihod korporacij so nakazali odpiranje novih rudnikov ter rehabilitacija in razširitev obstoječih. Kljub ekonomskim koristim za vso državo so se v zahodni regiji kazali tudi negativni vplivi korporativne prisotnosti. Izguba kmetijske zemlje, okoljske težave, omejeno zaposlovanje¹ in nadomestitev rudarstva v malem obsegu z rudarstvom z velikim obsegom so imeli velik vpliv na življenje avtohtonih lokalnih skupnosti. Korporacije so zato skupaj z nevladnimi organizacijami in Mednarodnim industrijskim centrom za razvoj in priložnosti implementirale alternativne programe preživljanja kot odgovor oziroma del njihove naloge – odgovornosti pravnih oseb (Yankson 2010: 356).

Epps (1996) te programe prepoznava kot pozitivne, saj naj bi zagotavljali eksistenčni razvoj. Ekonomski, okoljski in socialni razvoj naj bi se krepil z investicijami v dolgotrajne alternativne »programe preživljanja«. Epps (prav tam) trdi, da so smiselne predvsem naslednje operacije: varovanje okolja ter minimaliziranje okoljskih vplivov in pritiskov na naravne vire, rehabilitacija zemlje in zagotavljanje zmožnosti njene sekundarne uporabe, zmanjševanje vpliva na socialno in kulturno življenje avtohtonih skupnosti, ohranjanje dialoga med državami, korporacijami in lokalnimi skupnostmi ter zagotavljanje transparentnosti. Podjetja poziva, naj prepoznajo potrebe, skrb in argumente tako države kot lokalnih skupnosti, svojih zaposlenih in tudi konkurence.

Ponekod so s prihodom velikih korporacij nastala prava industrijska središča. Godoy (1985) ločuje tri oblike industrijskih središč: kot odprti rudarski kampusi so delovali npr. rudniki urana v Koloradu (Luebben 1955, 1958, 1959), rudniki v Boliviji (Barrios de Chungara 1977) in severnem Potosiju (Harris in Albo 1975). Središča so ponekod delovala pod vplivom paternalističnih držav, npr. Tanquepala, severni Čile (Porteous 1970, 1973), Peru (Goodsell 1974) in Ajo, Arizona (Stucki 1970). Slednja oblika je manifestacija rudarske industrije kot popolne hermetične totalitarne institucije – primer: južna Afrika (gl. npr. Alverson 1978; Gordon 1977; Moodie 1980; Moroney 1978). Industrijska središča so postala ekonomsko naravnana, njihov osrednji namen je postalo pridobivanje kapitala za zdravo nacionalno ekonomijo (gl. npr. Kerr in Siegel 1954). Mnogi antropologi in sociologi so s tega zornega kota pisali o nizkih zaslužkih delavcev (Bulmer 1975; Buraway 1976;

1. Zdi se mogoče, da prihod korporacij na določeno ozemlje odpira možnosti za zaposlovanje. Do neke mere to drži, a je zaposlovanje omejeno, saj se osredotoča na določen sektor in zaposluje le določene poklicne skupine (kjer je veliko poudarka na moškem spolu), zaradi okoljskih vplivov in izgube zemlje za obdelovanje pa onemogoča razvoj ostalih vej gospodarstva.

Gordon 1978), nevarnih delovnih razmerah, fizični in socialni izolaciji mnogih rudarjev ter tudi o solidarnosti in radikalnih delovnih gibanjih in združevanjih. Slednja tema je bila še posebej obdelana.

Antropologi so se raje kot na multinacionalne korporacije osredotočali na njim znane avtohtone lokalne skupnosti. Zaradi »eksotičnosti« in obravnave znanih konceptov so se bolj kot podjetjem posvečali avtohtonim prebivalcem. Žal je to privedlo do spoznanja, da je bil vidik z zornega kota multinacionalnih korporacij v antropologiji pogosto spregledan, kar Ballard in Bans (2003) ocenjujeta kot veliko škodo. Antropološka vpletenost bi namreč lahko zagotovila dragocene podatke o multinacionalnem kapitalu in globalnih procesih ter njihovo manifestacijo na lokalni ravni. Ballard in Banks (2003) izpostavljata dejstvo, da je bila antropološka vpletenost korporacij pogosto nezaželena. Poudarjata, da je delovanje korporacij interno in introvertirano. Nejasne so relacije med spoli, način vzpostavljanja hierarhije, moči ter odnosi korporacij z državo in lokalnimi skupnostmi.

A kljub temu da je bilo antropološko angažiranje v povezavi s korporacijami v veliki meri spregledano, obstajajo izjeme. Določena podjetja so antropologe zaposlovala kot del rešitve v sporih z lokalnimi skupnostmi (primer: John Burton, ki je delal v podjetju Ok Tedi na Papui Novi Gvineji, idr.). Catherine Coumans (2011) trdi, da je bila prisotnost antropologov zaželjena, saj različni akterji v konfliktnih situacijah različno razumejo problem, različno izbirajo izvajanje rešitev ter predvidijo posledice za podjetja, državo in skupnost, antropologi pa so bili za te naloge pripravi. Antropologi so bili pri korporacijah zaposleni kot mediatorji; ta se je izkazala za izredno »akutno« potrebo. Za podjetja so zbirali podatke s socialnega in kulturnega področja ter prevzemali vloge pogajalcev in kulturnih svetovalcev. Največkrat so si pomagali s tehniko »socialnega kartiranja«, »(Social Mapping)«, pri katerem gre za proces zbiranja podatkov o družbenoekonomskih življenjskih razmerah avtohtonih lokalnih skupnosti. Determinante, kot so status, veščine, nepremičnine, izobrazba in dohodki, so antropologi beležili za korist podjetij. S temi podatki so podjetja sodelovala v diskurzih predvsem z avtohtonimi lokalnimi skupnostmi.

Antropologi so postali pomemben del korporativnega odločanja in raziskovanja predvsem v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, v času sporov in pritiskov na korporacije zaradi prepoznanih okoljskih vplivov rudarstva. Sredi devetdesetih let so prepoznali tudi socialne vplive na avtohtone skupnosti (gl. npr. Coumans 2005), kar je antropološko vlogo v korporacijah še bolj utrdilo. Ob udejstvovanju globaliziranih svetovnih medijev v konfliktnih situacijah med korporacijami in lokalnimi skupnostmi pa je postala vloga antropologov v diskurzih korporacij še pomembnejša in tudi prepoznavnejša.

5 Antropologi in lokalne skupnosti

Ricardo Godoy (1985: 206) o rudarstvu govori kot o zelo intenzivni delovni operaciji, ki zahteva zadostno in zanesljivo »zalogo« poceni delavcev. Zgodnja antropološka literatura se je zato osredotočala na migracije in vplive rudarstva na avtohtona okolja; npr. Richards (1939) je odkrival popolnoma moško odsotne pokrajine v Afriki, nekateri antropologi z Rhodes – Livingstovnovnega inštituta pa so ugotavljali, da migracija v rudnike spodkopava tradicionalne vrednote in vzore (gl. npr. Gluckman 1941). O vplivu rudarstva

na takratne marginalne skupnosti, kot so npr. prodajalci alkohola, prostitutke idr., je pisal Van Onsellen (1982). Nekateri so se ukvarjali z demografijo (gl. npr. Chauncey 1981), spet drugi z visoko rodnostjo v Združenih državah Amerike (gl. npr. Wrigley 1961).

Ob prihodu velikih rudarskih korporacij v razvijajoče se države se je ob prepoznanih okoljskih in socialnih vplivih v diskurze o korporativnih odločitvah vključeval tretji akter, to so lokalne skupnosti. Tematike antropološkega pisanja so se takrat spremenile, saj so antropologi večkrat nastopali kot zagovorniki interesov lokalnih skupnosti. Identiteta lokalnih skupnosti je bila mnogokrat zasnovana skozi diskurze o različnih pravicah, predvsem ozemeljskih, in skozi diskurze o zlorabah npr. človekovih ali zemljiških pravic ter zlorabah ob različnih kompenzacijah. Gardner (2001) npr. piše o »jziku pravic«. Suverenost skupnosti se je gradila ob opozarjanju publike na močne in odmevne teme kot so npr. zlorabe človekovih pravic, destrukcija okolja. Skozi te teme so lokalne skupnosti pridobile glas in veliko podporo javnosti po svetu.

Korporacije, država in lokalne skupnosti so zaradi različnih interesov vedno prihajale v spore, do katerih je v veliki meri prihajalo zaradi razlastnitvenj zemlje, degradacije naravnih virov in fizičnih relokacij rezidentov (o tem Connell in Howitt 1991).

Navezanost na ozemlje je postala oporna točka v diskurzu lokalnih skupnosti, ki so skozi to dokazovale lokalno identiteto. Pripadnost zemlji je postala osrednja opora, skozi katero so lokalne skupnosti dobile pozornost države (Ballard 1997: 48). Primarno so namreč vsi akterji zaposleni s tem, da zavarujejo dostop do naravnih virov in ozemeljske pravice. Rezidentstvo in lastništvo zemlje sta zato najpomembnejša vidika v diskurzu pravic. Filer (2000) in Jackson (1992) sta pisala o razvoju ideologije na Papui Novi Gvineji, ki je temeljila na lastništvu zemlje. Lastniki so zemljo predstavili kot vidik njihove lastne identitete v nacionalnem kontekstu.

Lokalne skupnosti so lastno suverenost iskale tudi skozi znanje, mitologijo in kozmologijo. Lokalna kozmologija je namreč prinašala spoznanja, kako lokalna skupnost »razume« zemljo in ji »pripada«, torej definira časovni in prostorski okvir prepričanja (Ballard in Banks 2003).

Skupnosti so se namreč največkrat definirale v opoziciji z industrializiranim zahodom (Kirsch 2007: 303). Thomas (1992) piše celo o »inverziji tradicij«, ko se morajo skupnosti za svojo samoidentifikacijo vedno definirati v nasprotju z drugačnim, različnim. Dober primer tega je opisovanje nepremičnin, ki so na zahodu vedno opisane kot lastniške, zasebne, mnoge avtohtone lokalne skupnosti pa nepremičnine opisujejo kot kolektivne, skupne (Kirsch 2007: 304).

Prihod korporacij ali kot to imenuje Stuart Kirsch (2007: 303), »korporativnega kapitalizma«, oznanja spremembo odnosa do naravnih virov v okolju. Ti postanejo »na voljo« za nove kategorije akterjev (Keck in Sikkink 1998). Lokalne skupnosti so v diskurze vstopale kot zagovornice protikorporativizma, saj so promovirale »skupne vrednote demokracije, zaščite okolja, skupnosti, ekonomske pravičnosti, kakovosti in človeške solidarnosti« (Brecher in dr. 2000: 15).

Pri lokalnih skupnostih igra ključno vlogo članstvo. Tega ni ne na korporativni in tudi ne na državni ravni. Skupnost ima med člani izgrajene trdne relacije, čeprav vedno znova najdejo sredstva za socialne vključitve in izključitve (Ballard in Banks 2003). Howard

(1991) piše o tem, da so avtohtone skupnosti, živeče na ozemljih blizu rudnikov vedno imele enake interese. Poudarjanje marginalnosti in dejstva, da nosijo glavino bremena zaradi rudarske industrije, jih je združevalo v še v močnejše zaveznice. Združile so jih tudi ogromne zamere do korporacij in države (gl. npr. Handelman 2002), kot so npr. zlorabe grobov, osnovnih človekovih pravic, razlaščenje zemlje, individualni in množični pokoli prebivalstva, relokacije, izključitev iz procesa odločanja.

Marginalizacija lokalnih skupnosti se je odvijala na več ravneh. O tem, da so bile vsaj v večini primerov izključene iz procesa soodločanja pri projektih rudarstva z velikim obsegom, poročata Godoy (1985) in Robinson (1986), Kirsch (2001) pa je pisal o izključitvi skupnosti Jonggom iz procesa soodločanja v primeru rudnika Ok Tedi na Papui Novi Gvineji. Nash in Ogan (1990) sta dokumentirala marginalizacijo skupnosti na podlagi rase. Na področju rudnika Bougainville na Papui Novi Gvineji sta raziskovala skupnosti Nagavisi in Nasioi, katerih prebivalci so v nasprotju z ostalim rdečkožnim prebivalstvom imeli črno kožo. Tematike so se dotikale tudi spolnega razlikovanja, saj je rudarstvo izjemno »moška« industrija (Robinson 1996: 137). Marginalizacijo žensk ob razvoju rudarske industrije sta sistematično obravnavala MacDonald in Rowland (2002), žensko delo v korporacijah pa je opisoval Ranchood (2001).

Niso pa bile lokalne skupnosti vedno samo marginalizirane in potisnjene ob rob. Razvoj nevladnih organizacij in pridruževanja različnih zagovornikov lokalnih skupnosti so bili skupnostim v veliko podporo. Vključevali so se skozi različne kampanje, ki so vsaj večinoma korporacijam ustvarile negativno publiciteto (gl. npr. Downing in dr. 2002).

Kampanje so v devetdesetih letih postale globalne. Podjetja so do tega desetletja večinoma odklanjala sodelovanje z avtohtonimi lokalnimi skupnostmi, prav tako niso bila pripravljena na različne kompenzacije in podelitve pravic. Ko pa se je novica o kampanjah širila po svetu, se podjetja niso mogla več skrivati; za svoja dejanja so morala tudi odgovarjati (Kirsch 2007: 306) in se o korporativnih odločitvah posvetovati še z drugimi akterji. K soudeležbi so večkrat pozvali tudi antropologe.

Antropološka vloga je bila izjemno pomembna v kampanji proti onesnaževanju reke Ok Tedi, ki teče po dolini, kjer se nahaja rudnik Ok Tedi. Ta rudnik je bil po pridobitvi neodvisnosti Papue Nove Gvineje od Avstralije leta 1975 prvi veliki dovoljeni projekt prve postkolonialne vlade Papue Nove Gvineje. Korporacija je dobila dovoljenje vlade, da v reko Ok Tedi odlaga odpadke. Vlada je sicer izdala kratkotrajno dovoljenje, a so bili ob zaprtju drugega velikega rudnika Pangune v kraju Bougainville ekonomski pritiski v državi tako močni, da je vlada odobrila nadaljnje odlaganje odpadkov v reko. Z gradnjo jezusa, ki bi rešil okoljske težave, bi namreč izgubili veliko časa in kapitala. Skupnost Yonngom se s tem ni strinjala. Onesnaženost in voda s škodljivimi snovmi sta v reki Ok Tedi in območju ob njej popolnoma uničila naravni habitat. S kampanjami so skupnosti pričele v poznih osemdesetih letih, a so bili žal mnogokrat spregledani. Antropolog Stuart Kirsch je diskurz in zahteve po pravicah skupnosti Jonggom privzdignil na globalno raven, ko je o kampanji poročal mnogim medijem. Skupnost Jonggom je iskala miren dogovor o kompenzaciji zaradi uničevanja okolja s strani korporacije, a so kompenzacijo dosegli šele po letu 1994, ko je skupnost Jonggom svoje pravice poiskala na sodišču (po Kirsch 2007: 303 - 306).

Po teh dogodkih so se razvile razprave, ali rudnik Ok Tedi pomeni obliko razvoja ali okoljsko tragedijo. Na konferenci o ekoloških in okoljskih problemih v Port Moresbyju (gl. Gladman in dr. 1996) je eden vodilnih v rudniku izjavil, da je onesnaževanje cena za to, da imajo tudi člani skupnosti pisarniške službe in da lahko nosijo kravate kot Avstralci. Predstavniki nevladne organizacije Greenpeace je ob tem izjavil, da kravato potrebujejo le zato, da se lahko obesijo. Z dogovorom o denarni kompenzaciji leta 1994 in veliki odškodnini leta 1995 skupnost Jonggom ni dobila zagotovila, da bodo jez zgradili. Mann (1997) je opozoril, da bi skupnost morala iskati dolgotrajne rešitve ter ekonomske koristi in ne kratkotrajnega denarnega nadomestila za povzročeno škodo.

Tudi če bi že v tem času prenehali z rudarstvom in zaprli rudnik, se območje škode ne bi moglo ubraniti. Vodni sistem je bil popolnoma uničen. Škodljive snovi so se prenašale po vodotoku in uničile gozd. Okoljske škode ni več možno odpraviti. Skupnost Jonggom ni bila optimistična glede reševanja naravnega okolja. Neki informant je govoril z antropologom Kirschem in trdil, da se ne splača ohranjati tistega, kar je ostalo. Skupnost v zameno raje prejema sredstva, narave pa se popraviti ne da (Kirsch 2007: 308).

Obstajajo pa tudi drugačni pogledi na avtohtone lokalne skupnosti ter njihovo vse večje vpletanje v diskurze s korporacijami in državo. Nekateri trdijo, da so avtohtone lokalne skupnosti želele, da rudniki delajo naprej kljub negativnim okoljskim vplivom, saj so podjetja izplačevala ogromne odškodninske rente (gl. npr. Filer 1997; Toft 1997). Novodobne reprezentacije avtohtonih lokalnih skupnosti kot »ekološko plemenitih« divjakov naj bi vodile v esencialistične prispodobne. Nekateri antropologi še danes vztrajajo pri takšnem mnenju in ostajajo aktivni (gl. npr. Macintyre in Foale 2004). Martha Macintyre in Simon Foale sta pisala o skupnosti blizu rudnika zlata Lihir. Te skupnosti naj bi privzdigovale diskurz o ekoloških težavah le zaradi visokih odškodnin. Zavzemali naj bi se za kompenzacije in ne za strožji okoljski nadzor. Spet drugi se s tem ne strinjajo in trdijo, da Foale in Macintyre nista razumela stališč lokalne skupnosti (gl. Coumans 2004).

V sodobnem času se je zaradi predstavljenih problemov razvil termin »odgovornosti pravnih oseb«, ki vključuje tudi pridobitev t.i. SLO, (Social License to Operate). »Socialna licenca« izkaže stopnjo naklonjenosti lokalne skupnosti do korporacij in njihovih začrtanih projektov. Ta stališča se lahko s časom spreminjajo. Poleg tega so morala podjetja lokalnim skupnostim priznati ne le pravice do soodločanja ter priznanje ozemeljske in druge pravice, ampak tudi »eksistenčne pravice«. Do odškodnin so bili upravičeni ne le tisti, ki so živeli tik ob rudniku ali pa so bili lastniki zemlje, ampak tudi tisti, katerim je bila odvzeta možnost izbire prostovoljnega načina preživljanja².

Lahko trdimo, da je danes način diskurza med različnimi akterji vsekakor izboljššan v primerjavi iz pred tridesetih let ali več. Antropologi še vedno opozarjajo, da se je treba aktivirati, angažirati in vključiti, izvedeti, zakaj akter izraža določeno mnenje. Opozarjajo, da je treba trditve predvsem lokalnih skupnosti preverjati, poiskati težavo in najti rešitve. Ali lokalne skupnosti iščejo pravice za osebne specifične ali pa kolektivne škode, reha-

2. Sploh v ekonomskem smislu, kot pravice do preživljanja po lastni izbiri. Npr. kmetijstvo marsikje ni bilo mogoče zaradi ekoloških težav in zaradi odvzema te možnosti je bilo upravičencev do odškodnin več.

bilitacijo podržanih ekosistemov, želijo poročati o kršenju človekovih pravic ali pa morda zaščititi pomembne naravne vire ali spomenike? Vse je treba upoštevati in najti kompromis (Coumans 2011). Včasih je zato treba diskurz tudi dvigniti na globalno raven, priti meje regionalnega (Kirsch 2007: 303). Antropologi so zato predlagali t.i. Multi Sited Ethnography oziroma integrativni pristop k težavam. O tem je pisal že Godoy (1985). Gre za popolno razumevanje geoloških, geografskih, ekonomskih, kulturnih in socialnih dimenzij rudarjenja (gl. Marcus 1999).

Prihod korporacij je pomembno vplival na način življenja avtohtonih lokalnih skupnosti in celotne državne ekonomije. Antropologi so bili v diskurze vpeti na različne načine. Zato se v drugem delu članka posvečam problemskim raziskavam bakrenega pasu in prikažem, kako prihod korporacij in nihanje cen rudnin pomembno vplivata na življenje posameznikov, tudi tistih, ki z industrijo niso neposredno povezani.

6 Urbanizacija v bakrenem pasu Zambije

6.1 Študija primera: Ženske

Na območju Zambije se je zaradi razvoja rudarske industrije hitro urbaniziralo območje bakrenega pasu. Industrializacija je pospešila tudi migracije v urbane rudarske kampuse, kar je tudi za ženske prineslo mnogo sprememb. Na območje industrije so se selila celotna gospodinjstva oziroma cele družine.

Ženska je v afriškem ruralnem življenju imela precejšnjo ekonomsko vlogo, ki pa je v urbanem okolju poniknila. V novem okolju je bila ženska bolj odvisna od moškega. To se nanaša zlasti na dejstvo, da je rudarstvo v velikem obsegu v Zambiji pomenilo predvsem »moško industrijo«. Politična administracija in tudi podjetniki so v večini zaposlovali le moške. Zanje se je odprlo mnogo možnosti: različne možnosti zaposlitve, reprezentacija v političnih koncilih in v afriški partijski politiki kljub temu, da so še v petdesetih letih na tem območju obstajale močne rasne in politične tenzije. V šestdesetih letih se je cenil »afriški« in ne »belski« napredek (Tranberg 1991: 442).

Število žensk, ki so delale zunaj gospodinjstva je bilo izredno malo. Nekatere so denar služile z varjenjem in prodajo piva (Powdermaker 1962: 188–192). Ker je bil moški pogosto odsoten, so se na obeh straneh, tako pri možu kot tudi pri ženi, pojavljali dvomi in tudi nezvestoba v zasebnem življenju. Tudi politične agende so ženske spreminjale v ponosne gospodinje, ki so delale za moža. Mož je bil »glava gospodinjstva in družine« (Tranberg 1991: 443 – 444).

Ko je Zambija leta 1964 razglasila neodvisnost, se je to območje še hitreje urbaniziralo. V urbana okolja je prihajalo tudi veliko žensk, saj so si želele spremljati razvoj in si izboljšati zaposlitvene možnosti. V šestdesetih letih je bila ekonomija zelo močna, močan je bil tudi izvoz surovin iz rudarske industrije. Močna ekonomija je za kratek čas prikrila neenakost spolov, čeprav so službe takoj po padcu vrednosti bakra za ženske postale manj dosegljive (Tranberg 1991: 445).

Zaradi padca cene bakra se je Zambija že v sedemdesetih letih zelo zadolžila. Po denar so se zatekali celo k Mednarodnemu denarnemu skladu. Življenje je postalo bitka, saj so bile cene popolnoma nenadzorovane, osnovne dobrine izredno drage, pojavila

se je inflacija. V tistem času se je zmanjšalo število imigracij z ruralnega območja, kljub temu pa so se v nekatera mesta ljudje še vedno priseljevali (na primer v Lusako), trdi Karen Tranberg (1991: 445). V tistem času so vsi iskali državne službe (Karen Tranberg: 1991: 445 - 446). Za ženske je bilo možnosti manj.

6.2 Pred padcem cene bakra

Čeprav je Wilson že leta 1941 zapisal, da so na srce revne in uboge civilizacije položili jekleni prst, kar je prineslo blagostanje, nove ambicije, novo znanje, nove interese, nove usode in nove probleme, kjer se je združilo veliko plemen, to videnje ni čisto točno. Majhne »civilizacije« ni kar zamenjala večja. Plačano delo in migracije pa tudi v tem času kljub industrializaciji niso bile nov pojav, saj so Afričani že med letoma 1920 in 1930 iz takratne severne Rodezije števično migrirali na delo v rudnike v Katangi in belgijskem Kongu.

V poznih dvajsetih letih dvajsetega stoletja so začeli na območju Zambije kopati rudo, predvsem baker, kar je pokrajino korenito spremenilo (Ferguson 1999: 1 - 2). Mesta so bila v osrednji in zahodni Afriki poznana že veliko prej. Mnogo »urbanih središč preteklosti« se je zmanjšalo, tista ki so ostala, pa so prešla transformacijo (Epstein 1967: 276). Po drugi svetovni vojni so mesta doživela razcvet. V urbanih središčih se je število prebivalcev marsikje podvojilo (Epstein 1967: 277). Zgodnji raziskovalci so bili presenečeni nad preobrazbo družbe (Ferguson 1999: 2). Evropski kolonialisti so razvili in zgradili mesta, kamor naj bi se priseljevali avtohtoni prebivalci ter se zaposlili v rudnikih in ostalih novih industrijah. V tistem času je v bakrenem pasu rastla rudarska industrija in se vzporedno odvijala industrijska revolucija (ibid.: 2).

Bakreni pas je postal simbol »nastajajoče Afrike«. Ferguson trdi, da je bila za to simbolično pomembna predvsem specifičnost socialnih in ekonomskih sprememb, ne le prisotnost surovin in hitrih sprememb (1999: 4). Mesta, ki so nastajala na območju bakrenega pasu, so veljala za moderna in so odražala novosti. Število priseljencev na tem območju je bilo precej visoko v petdesetih letih. Tudi po razglasitvi neodvisnosti leta 1964 se je območje še vedno precej hitro urbaniziralo. Urbanizacija se je zdela kot gibanje proti poznaneemu cilju, tj. zahodnemu modelu modernosti, urbanizacijski proces pa je posnemal ikone začetkov britanske industrijske revolucije (ibid: 4-5).

Od ruralnega agrikulturnega ozemlja so prešli na modernost. Leta 1969 je 30 % ljudi v Zambiji živelo v urbanih okoljih. Uvrščali so jo v najhitreje razvijajoče se države Afrike (Ferguson 1999: 1). Leta 1969 je imela Zambija najvišji per capita³ v Afriki, kar je znašalo 431\$.

6.3 Začetek zniževanja cene bakra

Od leta 1974 do leta 1994 se je dohodek na prebivalca po podatkih svetovne banke v Zambiji zmanjšal za vsaj 50 %. Leta 1991 je po podatkih Svetovne banke 68 % Zambijcev živelo brez možnosti normalnega zadovoljevanja osnovnih potreb, od katerih 55 % ljudi ni bilo sposobnih zadovoljiti niti potrebe po hrani (Svetovna Banka 1996, po Ferguson 1999).

3. Dohodek na prebivalca.

Razlog za upad je bil preprost. Zmanjšala se je kupna moč na svetovnem trgu, kar pa je posledično vplivalo tudi na cene uvoza, ki so bile v letih upada tri krat višje kot prej. Posledično je padla tudi kupna moč prebivalcev. Spremembe v ekonomskih tokovih so vplivale tudi na proizvodnjo surovin. Med letoma 1964 in 1974 so letno izkopal 672.000 ton surovin, do leta 1995 se je zaprlo veliko število rudnikov. Tisti v obratovanju so imeli upadajoče donose. Proizvodnja se je zmanjšala za več kot polovico (Ferguson 1999: 8 - 10).

Zambija je ustvarila ogromen javni dolg, ki je do konca leta 1995 znašal 6,7 milijarde dolarjev, kar pomeni, da so bili zadolženi za 41 centov pri vsakem izvoženem dolarju. Zadolžitev na prebivalca je znašala 670 dolarjev, dohodek na prebivalca je znašal v tistih letih znašal 370 dolarjev (Ferguson 1999: 10).

Revščina in slaba prehranjenost prebivalstva sta bili najbolj očitni ravno v bakrenem pasu. V osmih letih, med letoma 1980 in 1988 so se osnovne dobrine, npr. hrana, podražile za 650 %. V istem desetletju se je zmanjšala pričakovana življenjska doba in povečala umrljivost otrok. Življenjska doba se je povprečno skrajšala za pet let. Zambijo so prizadele tudi bolezni npr. aids, prizadele Zambijo, a glavni krivec je bilo vendarle slabo ekonomsko stanje (Ferguson 1999: 11).

Kvantitativni podatki o številu prebivalcev na določenem ozemlju so sicer omejeno uporabni kot meritev demografskih sprememb. Rezultati niso vedno uporabni, sploh pa ne v afriškem kontekstu. Med letoma 1921 in 1951 je bila v Nigeriji (regija Yoruba) zabeležena najnižja urbana rast, kljub temu da je v regiji obstajalo več mest z več kot 100.000 prebivalci. V Zambiji se je v izredno kratkem časovnem obdobju samo na območje bakrenega pasu priselilo 250.000 ljudi (Epstein 1967: 267). Ob ekonomski stagnaciji in upadu se je število prebivalcev v mestih v bakrenem pasu začelo zniževati. Pottsova (po Ferguson 1999: 12) govori o pojavu »nasprotne urbanizacije« z geslom Back to the Land.

Kmalu po začetku ekonomske krize se je pojavila tudi kriza pomenov. Rudarji na območju bakrenega pasu so iskali načine, kako sprejeti tako močne ekonomske in socialne posledice v kratkem času. Ljudje niso razumeli posledic ekonomske krize, kar je pomenilo težavo tudi za raziskovalce (Ferguson 1999: 15).

6.4 Nazaj k družinskemu življenju in ženskam po znižanju cene bakra

Karen Tranberg je opravljala mnogokratno terensko delo v Zambiji v mestu Lusaka. Ozemlje, ki ga je preučevala, je bilo nizko prihodkoven in povezano s težko industrijo. V sedemdesetih letih je Tranbergova preučevala ženske, svoje rezultate pa je primerjala z izsledki Powdermakerjeve iz petdesetih let. V času njene raziskave so v Lusaki ženske povprečno z družinami živele sedem let, pred njenim prihodom pa večina ni bila zaposlena. Ena tretjina jih je bila starejših od sedemindvajset let, nekaj več kot polovica jih ni nikoli hodilo v šolo. Šolanje je večinoma trajalo samo štiri leta. Ženske so bile v glavnem poročene s fizičnimi delavci in tistimi, ki so delali v storitvenem sektorju ter so zaslužili najmanj. Dva od vseh zakonov na preučevanem območju sta bila poligamna. Ženke so imele povprečno štiri otroke. Moški kljub ekonomskim potrebam niso razmišljali o možnosti, da bi se zaposlile tudi ženske (Tranberg 1991: 447).

V času, ko se je Karen Tranberg ponovno vrnila na teren, je cena bakra na svetovnem trgu že upadla. V Lusako so se kljub ekonomski krizi ljudje še vedno priseljevali, zato je opazila, da so se hiše marsikje povečale, nekateri so celo oddajali sobe. Število poligamnih zakonov je z dveh naraslo na deset, majhno število žensk pa je živelo samih po smrti ali ločitvi od partnerja. Možje so večinoma delali za ista podjetja kot ob njenem prvem obisku. Nekaj pa se je drastično spremenilo: ljudi je zajel občutek negotovosti in nezaupanja, kar je ženske prisililo v zaposlitev. Delale so kot paznice, varuške idr. Profil žensk je bil podoben: nekvalificirane delavke, katerih gospodinjstvo je preživljalo ekonomsko krizo in upad prihodkov. Služile so tudi s prodajo izdelkov kar od doma ali na tržnici. Prodajale so sadje in zelenjavo, sušene ribe itd. Leta 1981 samo osem od vseh preučevanih žensk ni imelo lastnega prihodka. Nekateri so šle celo dlje; potovale so z vlaki in avtobusi ter uvažale blago. Ta samostojnost žensk je bila novost. Zgodilo se je celo, da so se moški po upokojitvi odločili vrniti na vas, ženske pa so ostale v mestu. Zaradi slabih pokojnin so tako ženske moške pogosto preživljale in sicer s prodajo izdelkov. Od leta 1981 do 1985 se je prodaja selila iz domačih dvorišč na tržnice. Z zasluženim denarjem so ženske kupovale osnovne stvari za preživetje družine (po Tranberg 1991: 448 – 449).

V času ekonomske krize se je marsikaj spremenilo. Lažji dostop moških do služb je omogočal spolno razlikovanje, ampak le do ekonomske krize, ki je nastopila. Ženska odvisnost od moškega in splošni pogled na žensko kot »dobro gospodinjo« se je spremenil v času ekonomske krize, saj so se ženske želele finančno osamosvojiti.

Ženska tudi po smrti partnerja ni bila upravičena do dodelitve premoženja, npr. hiše, kar ženskam ni prineslo varnosti v zrelejših letih. Prisiljene so bile usvojiti veččine in znanja ter se v času ekonomskega upada »naučiti preživeti« z lastnim denarjem in delom.

To je dokaz, da rudarstvo izjemno pomembno vpliva tudi na skupine, ki so od industrije načeloma ločene. Ženske niso prioriteto zaposljive v težki industriji, a je prihod korporacij nanje pomembno vplival. Antropološka vloga je v tem diskurzu več kot očitna. Antropologi so bili tisti raziskovalci, ki so znali in še vedno znajo prikazati, opozoriti ter se angažirati tudi tam, kjer vplivi industrije niso ravno očitni.

7 Zaključek

Četudi so tehnične, naravoslovne in družboslovne vede nešteto krat zelo različne in zajemajo vsaka svoje področje, ponuja rudarska industrija dokaz, da obstajajo področja, kjer vede morajo soobstajati.

Tehnični sektor, kot je npr. rudarstvo, je v času svoje ekspanzije potreboval vrsto strokovnjakov s področja družboslovnih ved, kjer so se za zelo pripravne izkazali tudi strokovnjaki s področja antropologije. Kljub razsežnosti rudarske industrije so bile antropološke študije v svojem obsegu večinoma regionalne (Ballard in Banks 2003), kar pa ne pomeni, da niso prinašale tedaj potrebnih podatkov in dosegale namenov.

Antropologi so postali potreben kader, na področje rudarstva pa so se vpletali iz različnih zornih kotov. Tako so se zaposlovali pri mednarodnih korporacijah, delali v državnih institucijah ter sodelovali z nevladnimi organizacijami in lokalnimi skupnostmi. Prav s slednjimi so imeli največ opravka, saj so nastopali kot »agentje« oziroma zagovorniki pravic

lokalnih skupnosti. V nekaterih primerih so razprave ob pomoči medijev o pravicah celo privzdignili na globalno raven.

Vključevanje na področje povsem tehničnega sektorja jim je prineslo predvsem spoznanja o učinkih rudarske industrije na okolje, ekosisteme in naravni habitat ter spoznanje o vrsti posledic v smislu preoblikovanja socialnih in kulturnih vidikov na strani avtohtonih lokalnih skupnosti. Kot trdi Goldman (2000), je »poudarek na analizi socialnega vpliva dopustil vhod širokega števila ‚svetovalcev‘ na polje v rudarski industriji, vključno z antropologiki«.

Antropologi so postali angažirani kot pomožni in marsikje tudi vodilni kader. Zavzeli so različne vloge, saj kot trdita Ballard in Banks (2003), v tem sektorju zanje ni »naravnega položaja«. Vsekakor lahko trdimo, da so bili močno vpeti v rudarski sektor, raziskave na temo rudarstva pa izjemno pomembne.

Ukvarjali so se tudi s skupinami, ki jih je rudarstvo zadevalo le posredno. Prihod mednarodnih korporacij je spremenil način življenja, s čimer so se spopadale predvsem avtohtone lokalne skupnosti. Rudarstvo je namreč vplivalo tudi na druge ekonomske sektorje v državah, ponekod pa kar na cel državni sistem.

Diskurzi so ob spoznanju, da rudarstvo pomembno vpliva na vse vidike življenja in ekonomije, postali drugačni. Spremenila se je predvsem raven nadzora, saj so po mnogih letih vpeljali koncept pravne odgovornosti. Poleg tega se s t.i. socialno licenco ocenjuje raven sprejemanja rudarskih korporacij in njihovih projektov.

Kljub temu posledic, ki jih za sabo puščajo rudarska podjetja, ne moremo izbrisati, moramo pa se zavedati pomembnosti antropoloških raziskav. Te nam ponujajo vpogled v načine življenja, preoblikovanje socialnega in kulturnega življenja ter opozarjajo na nekatere pogosto spregledane teme in skupine ljudi. In ravno to morav nas zbuditi željo po nadaljnjem angažiranju na področju urbanih raziskav v rudarstvu.

Literatura

- Abrash, Abigail (2002): Development aggression: observation on human rights conditions on the PT freeport contract of work areas with recommendation. Poročilo za center za človekove pravice Robert F. Kennedy, Washington DC.
- Ali, Saleem in Behrendt, Larissa (2001): Mining and indigenous rights: The emergence of global social movement, *Cultural Surv. Quarterly* (25): 6–8.
- Alverson, Hoyt (1978): *Mind in the Heart of Darkness*. New Heaven: Yale University Press.
- Auty, Richard M. (1993): *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource – Curse Thesis*. London: Routledge.
- Ballard, Chris (1997): It's the land, stupid! The moral economy of resource ownership in Papua New Guinea. V P. Larmour (ur.): *The Governance of Common Property in the Pacific Region: 47–65*. Canberra: Australian National University.
- Ballard, Chris, in Banks, Glen (1997): *The Ok Tedi Settlement: Issues, Outcomes and Implications*. Canberra: Australian National University.
- Ballard, Chris, in Banks, Glen (2003): Resource wars: The anthropology of mining, *Annual Review of Anthropology* (32): 287–313.
- Barrios de Chungara, Domitila (1977): *Si me permiten hablar*. Mexico: Singlo Ventiuno.

- Brecher, Jeremy, Costello, Tim in Smith, Brendan (2000): *Globalization from Below: The Power of Solidarity*. Cambridge: MA.
- Bulmer, Martin (1975): Sociological models of the mining community, *Sociological Review* (23): 61–92.
- Buraway, Michael (1976): The functions and reproduction of migrant labour, *American Journal of Sociology* (81): 1050–1087.
- Burton, John (1998): Mining and maladministration in Papua New Guinea. V P. Larmour (ur.): *Governance and Reform in the South Pacific*: 154–182. Canberra: Australian National University.
- Chauncey, George (1981): The locus of reproduction: Womens labour in the Zambian Copperbelt 1927 – 1953, *Journal of South African Studies* (7): 135–164.
- Connell, John, in Howitt, Richard (ur.) (1991): *Mining and Indigenous Peoples in Australasia*. Sydney: Sydney University Press.
- Coumans, Catherine (2011): Occupaying spaces created by conflict. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/10.1086/656473> (15.1.2015).
- Coumans, Catherine (2004): Beware of anthropologists: Conflict, social acceptability and anthropological brokerage in mining. Predstavljeno poročilo na 65. srečanju društva za uporabno antropologijo. Dallas, Texas, 3. marec–3. april.
- Denoon, Donald (2000): *Getting under the Skin: The Bougainville Copper Agreement and the creation of Panguna Mine*. Carlton South: Melbourne University Press.
- Downing, Theodore E., Moles, Jerry, McIntosh, Ian in Garcia Downing, Carmen (2002): Indigenous peoples and mining encounters: Stakeholder strategies and encounters. World Business Council for Sustainable Development.
- Epps, Janet M. (1996): Environmental management in mining: an international perspective of an increasing global industry, *The Journal of South African Institute of Mining and Metallurgy* 96 (2): 67 - 90.
- Epstein, Alan L. (1967): Urbanization and Social Change in Africa, *Current Anthropology* 8 (4): 275–295.
- Ferguson, James (1999): *Expectations of Modernity: Mhyts and Meanings of Urban Life on the Zambian Copperbelt*. Berkeley, London, Los Angeles: University of California Press.
- Filer, Colin (1997): The Melanesian way to menacing the mining industry. V B. Burt in C. Clerk (ur.): *Environment and Development in the Pacific Islands*: 99–122. Canberra: National Centre for Development Studies and Research School of Pacific and Asian Studies, the Australian National University.
- Filer, Collin in dr. (2000): *Landowner Compensation in Papua New Guinea's Mining and Petroleum Sectors*. Port Moresby: Papua New Guinea's Chamber of Mines & Petroleum.
- Gardner, Don (2001): Continuity and identity: Mineral development, land tenure and »ownership« among the Northern Mountain Ok. V A. Rumsey in J. Weiner (ur.): *Mining and Indigenous Lifeworlds in Australia and Papua New Guinea*: 101–124. Adelaide: Crawford House.
- Gladman, Darren, Mowbray, David, in Dugleman, John (ur.) (1996): *From Rio to Rai: Environmet and Development in Papua New Guinea up to 2000 an Beyond*. Zbirka poročil iz 20. Waigani seminarja, 1993. št. 1 – 6. Port Moresby: University of Papua New Guinea Press.
- Gluckman, Max (1941): *The Economy of the Central Borotse Plain*. Manchester: Rhodes – Livinstone Institute.
- Godoy, Ricardo (1985): Mining: Anthropological Perspectives, *Annual Review of Anthropology* (14): 199–217.

- Goldman, Laurence (ur.) (2000): *Social Impact Analysis: An Applied Anthropology Manual*. Oxford: Berg.
- Goodsell, Charles T. (1974): *American Corporations and Peruvian Politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gordon, Robert J. (1977): *Mines, Masters and Migrants*. Johannesburg: Revan Press.
- Gordon, Robert J. (1978): The celebration of ethnicity: A 'tribal fight' in a Namibian mine compound. V B. DuToit (ur.): *Ethnicity in Modern Africa*: 213–231. Boulder: Westview.
- Handelsman, Simon D. (2002): Human rights in the minerals industry. MMSD poročilo, št. 9. Dostopno prek : http://www.iiied.org/mmsd/mmsd_pdfs/009_handelsman.pdf (16.3.2012).
- Hansen Tranberg, Karen (1991): After Copper Town: The past in the present in urban Zambia, *Journal of Anthropological Research* 47 (4): 441–456.
- Harris, Olivia in Albo, Xavier (1975): *Monteras y guardatojos*. La Paz: Centro de Investigacion y Promocion del Campesinado.
- Hirst, Paul in Thomson, Robert G. (1995): Globalisation and the future of the nation state, *Economy and Society* 24: 408–442.
- Howard, Michael C. (1988): *The Impact of International Mining Industry on Native Peoples*. Sydney: University of Sydney.
- Howard, Michael C. (1991): *Mining, Politics and Development in South Pacific*. Boulder, CO: WestviewPress.
- Howitt, Richard, Connell, John, in Hirsch, Paul (ur.) (1996): Resources, Nations and Indigenous People: Case Studies of Australasia, Melanesia and Southeast Asia Melbourne: Oxford University Press.
- Ida Susser (1982): Urban Anthropology in the U.S.A, *Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland (Rain)* (52) (okt. 1982), 6–8.
- Jackson, Richard (1992): Undermining or determining the nature of state? V S. Hennigham, R. J. May in L. Turner (ur.): *Resources, Development and Politics in the Pacific*: 79–89. Bathurst: Crawford.
- Keck, Margaret in Sikkink Kathryn (1998): *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Kerr, Clark, in Siegel, Abraham (1954): The industrial propensity to strike, an international comparison. V A. Kornhauser, R. Dubin in A. M. Ross (ur.): *Industrial Conflict*: 186–212. New York: MacGraw Hill.
- Kirsch, Stuart (2001): Changing views of place and time among the Ok Tedi. V A. Rumsey in J. Weiner (ur.) *Mining and Indigenous Lifeworlds in Australia and Papua New Guinea*. Adelaide: Crawford.
- Kirsch, Stuart (2002): Anthropology and advocacy: A case study of the campaign against the Ok Tedi mine, *Critical Anthropology* (22): 175–200.
- Kirsch, Stuart (2007): Movements and risks of counter globalization: Tracking the campaign against Papua New Guinea's Ok Tedi mine, *American Ethnologist* 34 (2): 303–321.
- Lewis, Oscar (1996): *The Culture of Poverty*. V G. Gmelch in W. P. Zenner, (ur.) *Urban Life*. Waveland Press.
- Luebben, Ralph (1955): *A Study of some Off - reservation Navajo Miners*. Doktorska disertacija. Ithaca, New York: Cornell University.
- Luebben, Ralph (1958, 1959): The Navajo dilemma - A Question of necessity, *American Indian* (8): 6–16.

- MacDonald, Ingrid, in Rowland, Claire (ur.) (2002): *Tunnel Vision: Women, Mining and Communities*. Fitzroy: Oxfam Community Aid Abroad.
- MacMillan, Gordon (1995): *At the End of the Rainbow? Gold, Land and People in the Brazilian Amazon*. New York: Columbia University Press.
- Marcus, George E. (1995): *Etnography in/of the world system: The emergence of multi sited ethnography*, *Annual Review of Anthropology* (24): 95–117.
- Marcus, George E. (1999): *What is at stake-and is not - in the idea and practise of multi - sited ethnography*, *Canberra: Anthropology* 22(2): 6–14.
- Miranda, Marta, Chamberg, David, in Coumans, Catherine (2005): *Ensuring that mine development results in benefits to workers and affected communities*. V M. Miranda, D. Chamberg in C. Coumans (ur.): *Framework for Responsible Mining: A Guide to Evolving Standards: 47-95*. Dostopno prek: http://www.frameworkforresponsiblemining.org/pubs/Framework_20051018.pdf. (12.5.2012).
- Moodie, Dunbar (1980): *The formal and informal social structure of a South African gold mine*, *Human Relations* (33): 555–574.
- Moroney, Sue (1978): *The development of the compound as a mechanism of worker control*, *South African Labour Bull* (4): 29–49.
- Nash, Jill, in Ogan, Eugene (1990): *The red and the black: Bougainville perceptions of other Papua New Guineas*, *Pacific Studies* 13 (2): 1–17.
- Porteus, Paul J. (1970): *The nature of the company town*, *Transactions of the Institute of British Geographers* (51): 127–142.
- Porteus, Paul J. (1973): *The company state: A Chilean case*, *Canadian Geographer* (12): 113–126.
- Powdermaker, Hortense (1962): *Copper Town: Changing Africa*. New York: Harper&Row.
- Pritchard, Sarah (ur.) (1998): *Indigenous Peoples, the United Nations and Human Rights*. London: Zed Books.
- Ranchood, Sarita (2001): *Gender and Mining: Workplace*. Poročilo MMSD, Južna Afrika. Birnam Park.
- Richards, Audrey I. (1939): *Land, Labour and Diet in Northern Rhodesia*. London: Oxford University Press.
- Robinson, Katharyn M. (1986): *Stepchildrein Progress: The Political Economy of Development in an Indonesian Mining Town*. Albany: SUNY Press.
- Robinson, Katharyn M. (1996): *Urban mining and development*. V R. Howitt, J. Connel in P. Hirsch (ur.): *Resources, Nations and Indigenous Peoples: Case Studies from Australasia, Melanesia and Southeast Asia*. Melbourne: Oxford University Press.
- Ross, Michael L. (1999): *The political economy of the resource curse*, *World Politics* 51: 297–322.
- Sarin, Radhika, Reisch, Nikki in Kalafut, Jennifer (2006): *Tarnished gold: Mining and unmet promise of development*. Dostopno prek: <http://www.bicusa.org/proxy/Document.9518.aspx> (12.1.2015).
- Sassen, Saskia (2000): *Spatialities and temporalities of the global: Elements for a theorization*, *Public Culture* (12): 215 - 232.
- Stucki, Larry Roland (1970): *The Entropy Theory of Human Behavior*. Doktorska disertacija. University of Colorado: Boulder.
- Switzer, Jason (2001): *Armed conflict and natural resources: The cases of the mineral sector*. MMSD, Poročilo št. 12. Dostopno prek: <http://www.iiied.org/mmsd/mmsd-pdfs/jason-switzer.pdf> (12.2.2012).

- Thomas, Nicolas (1992): The inversion of Tradition, *American Ethnologist* 19 (2): 213–232.
- Toft, Susan (ur.) (1997): Compensation for Resource Development in Papua New Guinea. Law Reform Commission of Papua New Guinea. Monograph 6 and Pacific Policy Paper, 24. Canberra: National Centre for Development Studies and Resource Management in Asia, Pacific, the Australian National University.
- Van Onsellen, Charles (1982): *Studies in the Social and Economic History of the Witwatersrand 1886–1914*. London: Longman. 2. izdaja.
- Vanclay, Frank, in Bronstein, Daniel A. (ur.) (1995): *Environmental and Social Impact Assessment*. Chichester: Wiley.
- Wilson, Godfrey (1941): *Economy and detribalization in Northern Rhodesia*. The Rhodes – Livingstone Papers, št. 4 in 5. London: Blackwell.
- Wrigley, Anthony E. (1961): *Industrial Growth and Population Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yankson, William Kojo Paul (2010): Gold mining and corporate social responsibility in the Wassa West district, Ghana, *Development in Practice* 20 (3). London: Routledge.

SUMMARY

This article focuses on urban studies in anthropology, specifically in the area of mining. Mining represents an extremely important branch of research in urban space. This paper presents methods of anthropological cooperation in the discourses between the state, local communities and corporations.

It focuses on the interplay between the agents and the settlement of disputes between them, and explains the role of anthropologists. Anthropological role is presented from different angles. Anthropologists have the scope to involve mining through various programs, such as ALP, alternative livelihood Programmes through state institutions. Anthropologists were also employed by international corporations, but the most of times in the act as advocates of local communities in collaboration with non-governmental organizations.

Integration of anthropologists on the complete technical sector was enabled especially because of specific knowledge about the effects of the mining industry on the environment, ecosystems, natural habitats and the recognition of the types of consequences in terms of the transformation of the social and cultural aspects on the side of the indigenous community in late eighties. The ecological crisis and the involvement of local communities in the field of mining industry, the impact on social transformation in the districts of indigenous communities were more potentiated from the eighties onwards. This was the time of 'energetic and mineral boom', as corporations began to dig increased amount of minerals. Gold was sold by record prices. Also, the increased mechanization in various industries require even more more energy. All demanded a strong tax on environment, and also had a strong impact on indigenous and local communities to their habitat and all aspects of their lives.

The interest of anthropologists to study the mining industry has increased. Anthropologists have studied from different angles, were employed in mining companies, government institutions, most often at the non-governmental organizations as defenders of the interests of indigenous local communities.

According to the Goldman (2000), „focus on the analysis of the social impact of the allowed input of a wide number of ‚advisors‘ to the field in the mining industry, including anthropologists.“ Anthropologists were many times represented as »the voice of local communities«.

Anthropologists have become engaged as auxiliary and also many leading personnel. In this sector, they have no „natural position“. In any case, we can say that they have been heavily involved in the mining sector, research on the subject of mining, with extreme importance.

They have also dealt with the groups, which were affected by the mining only indirectly. The arrival of international corporations has changed the way of life, mainly for indigenous local communities. Mining has also big impact on other economic sectors in the country, sometimes on the entire state system.

Discourses are recognizing, that mining has a significant impact on all aspects of life and changes in the state economy. Changed was mostly level of control. Sometimes corporations were the leaders of entire state system.

Because mining industry have had many offers and it was often difficult to reach compromise, specialists have introduced the concept of legal responsibility. In addition, with the so-called ‚Social license‘ assesses the level of acceptance of the mining corporations and their projects by the local community and state.

Anthropological role should not be overlooked, since the nineties onwards fill the indispensable role of mediators. Mining industry is definitely a branch, where different specialists have different opinions. They lead an economic interest, an interest in preserving the environment, development, expectation of „modernity“. In all these stories are anthropologists getting involved in different ways and from different angles.

In addition, anthropologists studied manifestations of mining on the groups, which was not directly affected by mining. Therefore, in the second part of article, a problem-context represents a case study focusing on women in the copper belt of Zambia.

Podatki o avtorici

Tjaša Laznik, univ. dipl. etn. in kult. antr.

študentka interdisciplinarnega doktorskega študija Humanistike in družboslovja,
smer Etnologija, kulturna in socialna antropologija, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
M.O.GLAWAR, Bahnhofstraße 6, 9150 Bleiburg, Avstrija
e-pošta: tjasalaznik@gmail.com